

SURİYE (İÇ) SAVAŞININ TÜRKİYE TURİZMİNE ETKİLERİ: SAMANDAĞ (HATAY) ÖRNEĞİ

THE EFFECTS to TURKEY'S TOURISM of SYRIAN (CIVIL) WAR: EXAMPLE of SAMANDAĞ (HATAY)

Doç. Dr. Nurettin ÖZGEN
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-
Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü
ozgen@ankara.edu.tr

Müslüm REYHANOĞULLARI
Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZ

Turizm, çok boyutlu beşeri/toplumsal etkinlik ve faaliyetleri kapsayan eylemler tümleşiklidir. Bu tümleşik etkinlik ve faaliyetler, başta ekonomik ve sosyal etkileşim- dönüşümler olmak üzere çeşitli kültürel yayılım ve üretimlere de alan açmaktadır. Turizm etkinliklerindeki bu tür üretimler, aynı zamanda turizm destinasyonu ve yakın çevresindeki toplumsal barış ve huzur ortamıyla da yakından ilintilidir. Kaos ve çatışma bölgelerindeki insan hayatını tehdit eden gelişmeler, turizm aktivitelerine doğrudan yansıyor, çeşitli maddi ve manevi olumsuzluklar üretebilmektedir. Suriye (iç) savaşının Türkiye turizmine içkin yansımaları da bu türden olumsuzluklara örnek verilebilir. Son beş yıllık süreçte, Suriye’de devam eden çatışmaların, bu ülkenin sınırlarını aşarak tıpkı Türkiye’de olduğu gibi hem yerel (Samandağ/ Hatay) hem de ülke genelinde çeşitli olumsuzluklara neden olmaktadır. Bu bağlamda, Suriye sınırında yer alan Samandağ ilçesi, söz konusu çatışma ve kaostan en fazla etkilenen yörelerden biridir. Hem sosyal ve kültürel hem de inanç ve kıyı turizmi alanında önemli potansiyellere sahip Samandağ yöresinde, iklimik koşulların uygunluğu da yöre turizmine önemli katkılar sunmaktadır. Fakat Suriye iç savaşı nedeniyle yaşanan olumsuzluklar, Samandağ yöresinin sahip olduğu zengin turizm potansiyellerini baskılayarak, yöreyi adeta çatışma ve savaş alanıymış gibi öne çıkaran olumsuz imaj ve algı üretimi bulunmaktadır. Bu durum, turizm aktivitelerinde önemli kayıplara neden olmaktadır. Böylelikle, hem Samandağ yöresi hem de Türkiye genelinde turizm endeksli sosyal, kültürel ve ekonomik refaha dair çeşitli olumsuzluklar gündelik yaşama doğrudan sirayet etmektedir. Bu çalışmada, betimsel tarama modeli ve görüşme tekniği kullanılmıştır. Yöre turizmiyle ilgili başta resmi kuruluşlar ve turizm aktiviteleriyle bağımlı çeşitli işletmeler başta olmak üzere, konuya ilişkin veriler temin edilip, katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur. Ayrıca ilgili literatüre dayalı çalışmalardan da yararlanılarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Samandağ, Suriye iç savaşı, turizm ve savaş, kültür turizmi, inanç turizmi

ABSTRACT

Tourism is the integration of actions that encompass multidimensional human/social activities. These integrated activities open up the development of various cultural sprawl and productions, in particular economic and social interactions and transformations. The multi-dimensional reflection and production of tourism activities are closely related to the tourism destination and the social harmony and peaceful environment in its immediate surroundings. The negativities in chaos and conflict areas and developments that threaten human life produce results that are directly reflected in tourism activities and open up to direct or indirect, both material and spiritual negativity. The internal reflections of the Syrian (civil) war on Turkey tourism can also be an example of this kind of negativity. Over the last five years, the ongoing conflicts in Syria have shown the vital depth of the impact and scope of tourism as it crosses the borders of this country and causes various negativities both locally and across the country, just as it is in Turkey (Samandağ region/Hatay). In this context, the Samandağ district on the border of Syria is one of the regions most affected by conflict and chaos. Samandağ region, which has significant potential both in terms of social and cultural as well as belief and coastal tourism, as well as proper climatic conditions, the richness of different cultural and religious identities also summarizes the importance of tourism in the region. The tourism potentials that the Samandağ region possesses are perceived as conflicts and battlefields due to the negativities stemming from the Syrian civil war and cause significant losses in tourism activities. As a result, various negative appear on tourism-related social, cultural and economic welfare both in the Samandağ region and throughout Turkey. The study was conducted using a descriptive survey model and interview technique. Regarding the tourism of the region, data obtained by holding the pulses of various enterprises and participants in the field of interaction of tourism activities, especially the official organizations, were evaluated and various suggestions were made by making use of related literature based studies.

Keywords: Samandağ, Syrian war, tourism and war, cultural tourism, faith tourism

Giriş

Turizm, günümüzde küresel yakınlaşmayı ve kalkınmayı kolaylaştıran en önemli sektörlerden biri olarak kabul edilmektedir. 21. yüzyılın bacasız sanayisi olarak adlandırılan turizm sektörünün yöneldiği alternatifler arasında özellikle kültür ve doğa turizmi son yıllarda popüler olmuştur. Kıyı (deniz) turizmine göre turist sayısı az olmasına rağmen, kültür ve doğa turizm gelirleri daha yüksek değerler göstermektedir. Bu durum tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kültür ve doğa turizmiyle ilgili yatırımların artmasına zemin oluşturmaktadır (Özgen, 2010: 1407). Dolayısıyla “turizm, doğası gereği çok boyutludur ve bölgesel farklılıklara göre değişen ve çeşitlenen özellikler göstermektedir” (Alaeddinoğlu, 2008: 3). Bu bağlamda, kavramsal olarak turizmin üç temel bileşenini tanımlayan Özgüç (1998)’e göre, “herhangi bir yerin ya da ülkenin turist çekebilme potansiyeli (turizmin temel unsurları ya da turizmin arz kaynakları); çekicilikler (Attractions), erişim (Accessibility) ve konaklama (Accommodation) imkânlarına bağlıdır. Bu unsurlar, turizmin “üç A’sı” olarak da tanımlanmaktadır.”

“İbranicede "tora" (araştırma, öğrenme) kökünden gelen turizm kelimesi çoğu zaman dinlenme, öğrenme ve insanın kendisini geliştirmesiyle bağdaştırılır. Turizm para kazanma amacına dayanmayan ve devamlı kalış formuna dönüşmemek şartıyla insanların bir yere seyahatlerinden ve bir yerde en az bir gece konaklamalarından doğan olay ve ilişkilerin bütünü olarak tanımlanabilir” (Gürbüz,1997: 103). “Ülkeler turizm faaliyetlerini ülke geneline yayabilmek, turizmin bölgesel sosyoekonomik gelişmeye sağlayabileceği katkılardan yararlanabilmek için çevre bilinci gelişmiş turistlerin doğaya yönelme isteğini göz önünde bulundurarak turizm arzını çeşitlendirmeyi hedeflemektedirler” (Akova, 1995: 394). Bu bağlamda, çeşitli coğrafi zenginliklerin- çekiciliklerin turizme kazandırılması ve çeşitli pazarlama stratejileriyle ekonomik getiriye katma değere dönüştürülmesi tüm ülkelerin temel amaçlarından biridir. Elbette ki tüm bu olanaklara alan açan başat unsur, destinasyonun cazibesi ve turistlerin bu alanları ziyaret etme isteklerinin sağlanmasıdır.

Turizm destinasyonları birbirinden farklı birçok alanı içermektedir. Başta tatil amaçlı geleneksel turistler çoğunlukla deniz, kum ve güneş üçlüsünü tercih etseler de, ekoturizm etkinlikleri ve bu bağlamda doğa turizmi de önemli bir alan olarak gelişim göstermektedir. Potansiyel kır ve sayfiye alanları, doğa turizminin temelini oluşturmaktadır. Bunlar; topografya, bitki örtüsü, yabanıl ortam, su kaynakları ve doğal manzara gibi el değmemiş doğal ortamlardan oluşturmaktadır (Jim, 2000). Soykan (2006:73) ise bu tür destinasyonları, “kırsal turizm” başlığı altında sıralamaktadır.

“İnanç turizmi, kültür turizminin bir alt grubudur. İnanç turizminin dağılım alanları mekânsal ve eylemsel olmak üzere iki büyük kategoriye ayrıldığı gibi, mekânsal olanlar da kendi içinde alt gruplara ayrılabilirler. Hac yerleri, dini yapılar, dinlerin doğduğu, azizlerin yaşadığı topraklar, izlediği/yürüdüğü yollar, kutsal eşyaların bulunduğu yerler, mekânsal grupta yer alır. Dini festivaller ve ritüeller ve olaysal çekiciliklerin ise, belirli bir takvimi vardır” (Doğaner, 2010: 139).

Turizm, *-ekonomik bir değer olarak-* önemi her geçen gün artarak devam eden uluslararası dev bir sektördür. Başta ekonomik kazanç olmak üzere, sosyal, kültürel, siyasal ve birçok yapısal üretimlere alan açan turizm sektörü yaklaşık 300 farklı çeşit veya alandan oluşmaktadır. Bu turizm alanlarından birini de inanç turizmi oluşturmaktadır. İnanç turizmi; tüm inanç sistemleri için kutsal sayılan merkezlerin/ mekânların, insanlar tarafından ziyaret edilmesi ve bu ziyaretlerden elde edilen sosyoekonomik bir kazanç olarak tanımlanabilir. İslam âleminin en önemli inanç turizmi merkezleri olarak Mekke ve Medine'dir. Bilindiği gibi Hıristiyanlıkta Kudüs, Roma ve Efes, Musevilikte yine Kudüs, kutsal mekânlar olarak en çok ziyaret edilen başlıca merkezlerdir. Bu başat inanç merkezleri dışında, dünyanın çeşitli yörelerinde, her din veya inanç sistemi için kutsal sayılan çeşitli mekânlar/ merkezler de vardır (Özgen, 2008; Özgen, 2012: 251). Hatay yöresi de bu inanç merkezlerinden biridir. Önemli turizm potansiyeline sahip Hatay yöresinde, inanç ve doğa turizmi dışında birçok turistik arz potansiyeli bulunmaktadır. Yöre, özellikle alternatif turizm ve turistik ürün çeşitliliği konularında diğer birçok turistik merkeze göre avantajlı durumdadır. Yörenin, coğrafi açıdan diğer bölgelere göre daha az tahribata uğramış olması da önemli bir avantajdır (Tosun, Bilim, 2004: 128).

Kutsal yerlerin bu dinlere mensup turistlerce ziyaret edilmesinin, turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi inanç turizmi olarak tanımlanır. Türkiye' de inanç turizmine yönelik çalışmalar 1995 yılında başlamış ve 1995-1998 yılları arasında yabancı tur operatörü, basın mensubu, din adamı ve ilgili uzman kişilerin katılımıyla "inanç turizmi" turları gerçekleştirilmiştir. Anadolu'da, inanç turizmi

için İslamiyet (Topkapı Sarayı'nda "Kutsal Emanetler", Eyüp Sultan Camii, Süleymaniye Camii, Edirne'de Selimiye Camii, Konya'da Mevlana Türbesi vb.), Hıristiyanlık (Efes, İznik, Antakya, İstanbul vb.) ve Museviliğe (Şanlıurfa, Hatay) ait önemli ziyaret merkezleri vardır (Sargın, 2006: 3; Papur, 2009: 477). Türkiye'nin dört bir yanında, üç semavi dinin değerlerine rastlamak mümkündür. Bu kültürel/ dini varlıklar/yapılar, turizm potansiyeli için birer zenginliktir (Özgen, 2012: 256). Türkiye'de bu zenginliklerin bulunduğu başlıca merkezlerden biri de Samandağ (Hatay) yöresidir.

Samandağ yöresindeki inançsal, kültürel ve doğal turizm potansiyelleri lokal olmakla birlikte, önemli turizm destinasyonlarına sahip çeşitli zenginlik ve turistlerin tercihleri dikkat çekici niteliktedir. Samandağ ilçesinin Deniz, Çevlik, Meydan mahalleleri gibi yerleşim birimleri (daha önce, köy statüsünde olan bu yerleşim birimleri, Aralık 2012 tarihinde ve 6360 sayılı "Büyükşehir Belediye Yasası" ile mahalle statüsü kazandılar), aynı zamanda önemli birer kıyı/sahil turizm alanlarıdır. Deniz Mahallesi'ndeki Hızır Türbesi, Vakıflı Köyü'ndeki Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi (Foto 1) ve Zeytuni Mahallesi'ndeki Ortodoks Kilisesi ise, önemli inanç destinasyonlarıdır. Çevlik civarında Roma Dönemi'nden kalma Titus Tüneli (Foto 2) ve Beşikli Mağaraları ile Hıdırbey Köyü'nde bulunan Musa Ağacı (Foto 3) ve yöreye özgü ürünler (Foto 4), turizmin önemli çekicilikleri arasında yer almaktadırlar. Ayrıca Batıyaz Köyü de doğal güzellikleriyle dikkat çeken önemli alanlardandır. Doğal zenginlikler, tarihi, kültürel ve toplumsal dokunun çokkültürlü olması, Samandağ yöresine olan ziyaret talebini ve ilgiliyi artırmaktadır. Bölgesel çatışma ve kaosların dindiği, toplumsal barış ve huzurun egemen olduğu dönemlerde, turistlerin yöreye olan yoğun ziyaretleri de bu durumu destekler niteliktedir.

Foto 1: Vakıflı köyünde yer alan Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi, Samandağ ilçesine 4 km uzaklıkta ve halen Türkiye'nin tek Ermeni köyü olarak bilinir. Her yıl ağustos ayında Meryem Ana Yortusunu kutlamamak için büyük ziyaretçi akınına uğramaktadır.

Coğrafi Özellikler

Samandağ, Türkiye- Suriye sınırında yer alan ve idari ünite olarak, Hatay iline bağlı bir ilçedir. Samandağ ilçesi, Hatay il merkezine (Antakya) yaklaşık 25 km mesafededir. 2016 yılı itibarıyla nüfusu 120.000 kişi olan ilçenin toplam yüzölçümü 446 km²'dir. İlçenin kuzeybatısında Amanos-Musa dağı, doğusunda Saman dağı, güneydoğusunda Keldağ- Ziyaret dağı yer almaktadır. İlçenin batısında ise, Akdeniz ile sınırlıdır. Akdeniz kıyısında yer alan Samandağ ilçesinin denizden yüksekliği takriben 15 m'dir. Tipik Akdeniz iklim koşullarının etkili olduğu yörede, yağışlar kış döneminde yoğunlaşırken, yaz mevsiminde ise bunaltıcı sıcaklıklar hâkimdir. İlçenin yıllık ortalama sıcaklığı 18.8 °C'dir. Yıllık ortalama yağış miktarı 949 mm'dir.

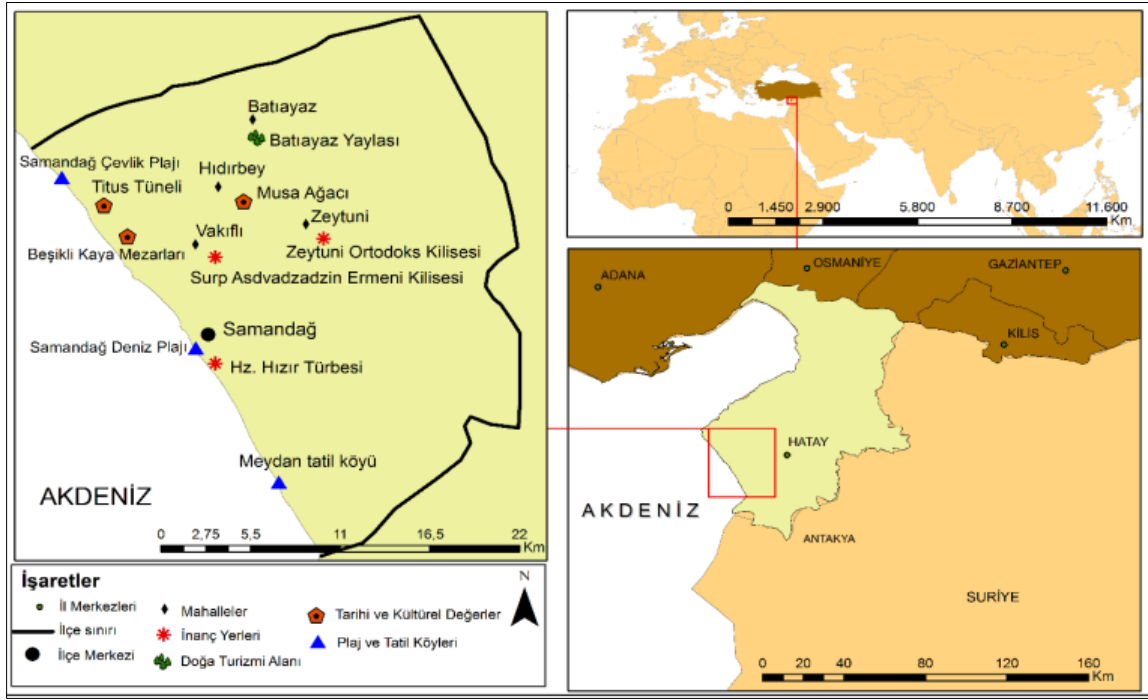
Foto 2: Samandağ ilçe merkezine 5 km mesafede, Çevlik mahallesinde yer alan Titus Tüneli, sel sularının, yüksek dağlık alanlardan taşıdığı malzemelerin limana akmasını önlemek ve liman dışına akaçlamak için M.Ö. 300 yılında yapılmıştır. Yüksekliği 7m, genişliği, 6m uzunluğu ise, 1380 m'dir

Kaynağını Lübnan topraklarından alan ve belirli mesafede Türkiye- Suriye sınırını çizen Asi nehri, Musa dağı, Keldağ- Ziyaret dağı ve devamındaki yüksek morfografik üniteleri çevreleyerek, Maden boyu, Üzümdalı ve Bozhöyük yörelerinin kuzeyinden adeta bir çember çizerek çevrelemektedir. Devamında Hatay il merkezinden güneye doğru akmakta ve Samandağ ilçesinin doğu-güneydoğundan Akdeniz'e ulaşmaktadır. Türkiye sınırları içindeki akaçlama bölümünde, Asi Nehri Amanoslar ve Keldağ- Ziyaret dağı arasında bulunan Ziriye Boğazı'ndan geçerek, Akdeniz'e dökülür. Amanos dağlarının uzantısı olan Musa Dağı'nın eteklerinden başlayarak denize açılan derin vadilerdeki verimli topraklarda yerleşmeler yoğunudur. Ziriye boğazı da yöredeki en önemli boğazlardır. Hem tarımsal faaliyetler hem de görsel ve eko-turizm faaliyetleri açısından görülmeye değer bir coğrafi ünite.

Klimatik özelliklerin elverişliliği, Akdeniz bölgesinin genelinde olduğu gibi, Samandağ ve yakın çevresinde de zengin kültürel formların gelişmesine olanak sağlamıştır. Özellikle tarımsal ürünler (başta zeytin, zahter ve turuncgiller olmak üzere mısır, biber vb.) yöre için önemli geçim kaynaklarıdır. Ayrıca, Hatay yöresini Ortadoğu ülkelerine bağlayan Belen Geçidi de, uluslararası ulaşım aksı olarak, hem Samandağ yöresinin hem de Doğu Akdeniz ve dolayısıyla Türkiye için önemli bir ticaret aygıtıdır. Beşeri kültürel kimlikler açısından da zengin olan Samandağ ilçesi, dinsel ve mezhepsel olarak çeşitlilik göstermektedir. Özellikle doğu ve batı için önemli bir kesişim ve kültürel etkileşim alanı (Özgen, 2011) olarak Samandağ/ Hatay yöresinde birbiriyle ilintili olarak doğal ve kültürel turizm arz potansiyelleri mevcuttur. Yörede, Arap Alevileri, Sünniler, Hıristiyan Ortodoks ve Katolik vatandaşlar yaşamaktadır. Etnik olarak da daha çok Arap, Ermeni ve Türkmen vatandaşlar yer almaktadır. Ayrıca, yörenin önemli turizm destinasyonları Titus Tüneli, Musa Ağacı, Beşikli Mağara, Çevlik Plajı (Foto 5), Ermeni Katolik Kilisesi (Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi) ve yakın çevredeki Seleucia Pieria ve St. Simon Manastırı'dır (Şekil 1). Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine (2006) göre, Samandağ ilçesinde, 125 oda ve 312 yataklı 9 otel bulunmaktadır.

Foto 3: Hıdırbey köyünde bulunan devasa çınar ağacı, Musa ağacı olarak bilinir. Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından anıt ağaç olarak ilan edilmiş ve koruma altına alınmıştır. 800-1000 yaşlarında olduğu tahmin edilen ağacın, gövde çapı 7,5m. çevresi 20 m. ve yüksekliği ise, 17m'dir. Ağacın, Hz Musa'nın yörede geçerken, asasını unuttuğu ve asasının filizlenerek ağaç olduğuna inanılmakta ve binlerce turist tarafından ziyaret etmektedir.

Şekil 1: Çalışma alanının lokasyon haritası.

Problem

Araştırmada, Suriye iç savaşının, Samandağ (Hatay) ilçesindeki turizm faaliyetlerine ve dolayısıyla yörenin ekonomik etkinliklerinde ne tür yansımalar neden olduğu araştırılmıştır. Bu bağlamda, aşağıda belirtilen sorulara cevaplar aranmıştır:

- ❖ Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte, Samandağ (Hatay) ilçesinde turizm sektörüyle bağıntılı ekonomik faaliyetlerde ne tür değişiklikler yaşandı?
- ❖ “Olası etkilenmelerin” diğer bağıntılı sektörlerle yansıması nelerdir?
- ❖ Ortadoğu’daki, özellikle Suriye’deki çatışma ve kaosu varlığı, Samandağ ilçesindeki yatırımcıların iştirak ve yatırım faaliyetlerini nasıl etkilemiştir?

Yöntem

Çalışma, betimsel tarama modeli olarak tasarlanmış ve yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Buna göre, mevcut sorunun analizine yönelik çözümlere ulaşmak için, probleme ilişkin temel dinamiklerin sahip olduğu ayırt edici nitelikler üzerinden problemin çözümüne ulaşılacak hedeflenmektedir. Burada temel amaç problemin çözümüne uygun örneklem seçmektir. Dolayısıyla, “nitel araştırmalarda, problemin çözümüne yönelik olarak, verilerin temin edildiği örnekleme türleri oldukça çeşitlidir” (Özgen, 2016: 173).

Alan araştırmasında, görüşlerine başvurulmuş katılımcılar sırasıyla kısaltılarak kodlanmış (K1, K2, K3...) ve metin içinde ilgili alana görüşleri refere edilmiştir. Örneklem grubunu oluşturan 25 katılımcının 12’si (% 48) kadın, 13’ü (% 52) ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Ayrıca, metin içinde görüşlerine başvurulmuş her katılımcının cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve mesleği de belirtilmiştir. Konuyla ilgili olarak, katılımcıların görüşlerine başvurulmuş ve bu bağlamda elde edilen görüşler özenle değerlendirilmiştir.

Foto 4: Hıdırbey köyünde, yöre halkının ürettiği çeşitli tarımsal ve tasarımsal ürünler pazarlanmaktadır. Nar ekşisi, zeytinyağı, defne sabunu, çeşitli baharatlar, likörler, reçeller, katı ve biberli ekmeğin yanı sıra, birçok süs ve hediyelik eşya, yöre için önemli bir ekonomik getiri kaynağıdır.

Çalışmanın örneklem grubu; farklı yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve mesleğe sahip 25 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılarla gerçekleştirilen ve kayıt altına alınan görüşmeler, daha sonra yazıya dökülmüş ve ilgili temalara göre tasnif edilerek, değerlendirilmiştir. Görüşmelerden temin edilen veriler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın resmi verileriyle karşılaştırılarak, konuya ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Görüşmeler, yöredeki turizm faaliyetleriyle doğrudan ve dolaylı şekilde bağıntılı olan çeşitli işletmeciler ve işletme çalışanlarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Suriye iç savaşının Samandağ ilçesindeki turizm faaliyetlerini nasıl etkilediği ve ne tür gelişmelere neden olduğu sorularına cevaplar arandı. Ayrıca, savaş ortamındaki olumsuzlukların Samandağ yöresine taşınması ve mevcut olumsuzlukların giderilmesi için de çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bu bağlamda, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan veriler tablolara dönüştürülmüş, yıllar içinde Hatay iline ve Samandağ ilçesine gelen ziyaretçi sayısındaki/ turist akışındaki değişimler analiz edilmiştir.

Foto 5: Meydan Köyü, Samandağ ilçe merkezine 9 km uzaklıkta ve hem plaj- tatil köyü hem de doğal manzarası bakımından, turistlerin yoğun ilgi gösterdiği ve ziyaret ettiği turistik alanlardandır.

Gerekçe ve Amaç

Çalışmanın evrenini Samandağ ilçesi, örneklem grubunu ise, bu yörede turizm faaliyetleriyle doğrudan veya dolaylı şekilde bağıntılı (*otel, restoran, kafe, gıda-alışveriş işletmeleri ve ulaştırma sektörleri gibi*) olan 25 katılımcı oluşturmaktadır. Samandağ'ın, çalışma alanı olarak seçilmesinde, ilçenin coğrafi konumu ve Suriye'nin hemen batı- kuzeybatı sınırında yer alması önemli bir etkendir. Bir diğer önemli gerekçe ise, çeşitliliğin bir parçası olarak, Samandağ yöresinin turist çekim destinasyonlarına sahip olmasıdır.

Tarihi ve kültürel zenginliğinin yanı sıra, sahip olduğu sahil şeridi ile bölgesel ölçekte önemli bir turizm destinasyonu olan Samandağ yöresi, coğrafi lokasyonu nedeniyle, savaş alanı olarak algılanmakta ve bir dizi olumsuzluklarla anılmaktadır. Samandağ yöresi ve yakın çevresindeki turizm destinasyonlarına yönelik (Suriye iç savaşından kaynaklı) bu tür olumsuz algı ve tutumların analizi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu bağlam üzerinden birinci amaç; Suriye iç savaşının Samandağ (Hatay) turizmüne yönelik etkilerini, savaş öncesi ve sonrasındaki koşullar dikkate alınarak, turizm sektörüyle bağıntılı çeşitli işletmecilerin ve yerel halkın konuyla ilgili düşünce ve beklentilerini değerlendirmektir. İkinci amaç ise, yöre turizminde, yerli işletme sahiplerinin ve sektör çalışanlarının görüşlerine başvurularak, "*turizm sektöründeki istikrarsızlıkların, diğer sektörlerle*" ne tür yansımalarda bulunduğu saptamak ve konuya ilişkin öneriler geliştirmektir.

Savaş ve Turizm Diyalektiği: Suriye İç Savaşı ve Bölge Turizmüne Etkileri

Savaş, çok boyutlu yaşamsal bir yıkımı ifade ettiği kadar, aynı zamanda, kapitalist dünya sisteminin en önemli sermaye ve artı kazanım alanlarından biridir. Dolayısıyla savaşlar bir tarafta bin bir yıkım ve yok oluşlara alan açarken, diğer tarafta ise tam aksi gelişmelere kapı aralayarak, önemli kazanım ve kar marjını artıran pratiklere de yol açan *de facto* bir eylemdir. 21. Yüzyılda, özellikle küreselleşmeyle birlikte, sermayenin de yerküredeki dolaşımı ve etkisinin de hızla ivme kazandığı görülmektedir.

Günümüzde, küreselleşme-*her ne kadar daha çok ekonomik temelli bir tanımlama olarak algılsa da-* aslında tüm karar mekanizmalarını içermeyen ideolojik, politik, sosyal ve kültürel gelişmelerin yanı sıra; *-elbette ki turizmin birçok veçhesi dâhil olmak üzere-* çok boyutlu bir hegemonik üretimi ifade etmektedir. Bu bağlamda, hızla boylanan ve yer küre üzerinde çeşitli ölçeklerde alansal hegemonyalar kazanan çok boyutlu bir yapıdır. Tüm bu yapılanmaların nüvesinde ekonomi tandanslı politikalar yer almaktadır. Bu gelişmeler aynı zamanda dikotomik bir üretimi de kaçınılmaz kılmaktadır. Örneğin, kültürel yayılmacılık hem kazanım ama aynı zamanda bir çatışma ve ayrışmayı, dolayısıyla savaşlara kadar gidebilecek türden birçok olumsuz gelişmelere de alan

açabilmektedir. Dolayısıyla *-her ne sebeple olursa olsun-* özellikle göç eylemleriyle, farklı inanç, aidiyet ve kimliklere sahip gruplar arasında baş gösteren iktidar ve paylaşım gerginliği kaçınılmaz bir şekilde çatışmalara alan açabilmektedir. Bu tür ülkelerde veya bölgelerde, ekonomik rekabet ve dolayısıyla turizmin çeşitli boyutları ve pazar paylaşımı gibi, detaylar da hesaba alındığında farklı nosyon formları ortaya çıkabilmektedir. Özellikle süper güçlerin ekonomik çıkar ve bu minvalde ilerleyen jeopolitik stratejiler de düşünüldüğünde, dünyanın son derece küçük bir mücadele alanı olduğu kolaylıkla görülebilmektedir. Güce dayalı tüm bu olumsuz tanımlamalar aslında, dünya genelinde her nokta veya her alana ait jeopolitik planlamanın adeta bir değer şeması üretilmekte ve buna uygun şekilde kategorize edilmektedir. Örneğin *Ortadoğu* için, enerji kaynakları ve pazar, *Balkanlar* için müttefik, enerji koridoru ve pazar-yayıma alanı, *Kafkaslar* için de hem potansiyel bir yayılma/pazar alanı hem de enerji koridoru ve enerji havzasına yakın olması gibi önemli gerekçeler bulunmaktadır. Tüm bu gerekçeler, özellikle bu üç bölgede, dünya devleri arasındaki en çekişmeli mücadele alanları olmaktadır. Son birkaç yıldır, Ortadoğu ve kuzey Afrika’da devam eden ve Arap baharı olarak adlandırılan savaşların neden olduğu maddi ve manevi kayıplar, tüm bu tanımlamaları doğrular niteliktedir. Bugün itibarıyla, bu kaos ve çatışmaların son durağı olarak gösterilen Ortadoğu’da ve özellikle Suriye’de savaşın neden olduğu yıkım ve can kayıpları hiç şüphesiz bölge sınırlarını aşacak türden çeşitli olumsuzluklara alan açtığı da bir gerçektir. Bu olumsuzluklardan biri de, Türkiye turizmine olan yansımalarıdır. Başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere, Akdeniz ve hatta neredeyse, Türkiye’nin hemen her yerinde, Suriye (iç) savaşının olumsuz yansımaları olmuş ve başta ekonomik olmak üzere, sosyal ve kültürel olumsuzlukların da boylanmasına neden olmuştur. Bu üç toplumsal alanı içeren turizm konusu bu açıdan önemli ve incelenmeye değerdir. Bu üç bölgede özellikle de Ortadoğu’da süregelen kaos ve çatışmalar, turizmin gelişmesi önündeki en büyük engellerdendir. “Komşu ülkelerdeki istikrarsızlıklar ve altyapı gibi sorunların yanı sıra; bölgenin ekonomik açıdan geri kalmışlığın ve yoksulluğun görece olarak yüksek olması, turizme ilişkin gelişmelerin önündeki emel engellerdendir” (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 639).

Gelişmekte olan ülkeler sahip oldukları doğal ve sosyokültürel kaynaklar sayesinde önemli turizm destinasyonları yaratmaktadırlar. Özellikle Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonrası yaşanan gelişmeler, sosyal sınıf farklılıklarının azalması, ekonomik gelişmeler, teknolojideki ilerlemeler, boş zaman, ulaşım ve haberleşme kanallarındaki gelişmeler, turizm faaliyetine olan katılımı kolaylaştırmış ve arttırmıştır. Bu gelişmeler toplumdaki her kesimin gezip-görme, eğlenme, bilgilenme ve iyi vakit geçirme ihtiyacını giderecek faaliyetlere katılımını sağlamıştır. Ancak dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan askeri ve politik krizler ya da kaos ve çatışmalı ortam, ekonomik, sosyokültürel ve siyasi sorunlar yaratabilmektedir. Hiç kuşku yok ki kaos ve çatışma bölgelerindeki olumsuzluklar ve insan hayatını tehdit eden gelişmeler, turizm aktivitelerine doğrudan yansıyan sonuçlar üretmekte, hem maddi hem de manevi olumsuzluklara doğrudan veya dolaylı bir şekilde alan açmaktadır. “*Siyasi istikrarın tam anlamıyla yerleşmediği kanısı bölgeye yönelik turizm talebini ani ve hızlı biçimde etkileyebilir. Böyle durumlarda çoğunlukla turistler alternatif destinasyonlara yönelmektedir (Isaac, 2010’dan akt. Kervankıran ve Çuhadar, 2014: 4002).* Suriye iç savaşı mevcut duruma en iyi örneklerden biridir. Arap Baharı’yla birlikte, son birkaç yılda Doğu Akdeniz Havzası’nda başlayan siyasi gerginlik, Ortadoğu coğrafyasında politik istikrarsızlığa ve kaosa neden olmuştur. BM’ye göre 15 Mart 2011’de Suriye’de başlayan iç savaşın etkileri küresel boyuta ulaşmış ve bu ülkeden göç ederek çeşitli ülkelere yerleşen sığınmacıların sayısının da 5 milyonu aştığı tahmin edilmektedir. Bu sığınmacıların yaklaşık 3 milyonu Türkiye’de ikamet etmektedir (Birgün, 2017). “*Dünya teorisi sistemine göre, küresel politik ve ekonomik yapının yanı sıra hedef ve menşe ülkeler arasındaki ideolojik, tarihsel ve kültürel bağlantılar da uluslar arası göçün belirleyici etmenleridir*” (Sert, 2015: 36-37). Büyük bir kitlenin Türkiye’nin önemli sınır illerine (Hatay, Gaziantep, Kilis gibi.) yerleşmelerinde hiç kuşku yok ki tarihsel ve kültürel bağlar etkili olmuştur. “*Göç dinamik bir olgudur. Göç evrimleştikçe, yeni göçlerin hem aracı hem de sonucu olan yeni koşullar yaratır*” (Sert, 2015: 40). Bu durumu iki yönlü ele almakta fayda vardır: Birincisi, göç eden toplum sığındığı ülkede sosyokültürel ve ekonomik anlamda daha iyi koşullar elde edebilir, ancak bunun tam tersi de olabilir. İkincisi, göç edilen ülkede, toplumun bu göç hareketinden nasıl etkileneceği ve bu göç hareketinin ülkenin vatandaşına ne gibi getirileri olacağı ya da ne gibi olumsuzluklar yaratacağı önem arz etmektedir. Ortadoğu coğrafyasındaki çatışmalardan kaçan sığınmacı gruplar beraberinde ekonomik, sosyokültürel, politik ve çevresel problemleri getirmiştir. Özellikle turizmi dış ticaret açığını

kapatmak, ülkeye döviz girdisini sağlamak ve istihdam yaratmak için kullanan gelişmekte olan ülkeler, ciddi derecede olumsuz etkilenmişlerdir. 15 Mart 2011’de başlayan ve küresel ölçekte derin krizler yaratan, Ortadoğu’yu aşan bu savaşın etkileri Hatay’ın Samandağ ilçesinde hem yerel ekonomiye hem de ülke ekonomisine büyük olumsuzluklar getirmiştir. “*Bir ülke ya da bölgeye yönelik terör tehditleri ve terör eylemleri turistik tüketicilerin can ve mal güvenliği endişesi duyarak ilgili ülke ya da bölgeye seyahatlerini erteleme ya da iptal etme kararı almalarına yol açmaktadır* (Yılmaz, 2014’ten akt. Kervankıran ve Çuhadar, 2014: 4002). Çeşitli kültürel kimliklere sahip olan Samandağ halkı toplumsal bütünlüğün bozulacağı endişesi ile hiçbir koşulda sığınmacı barındırmamasına rağmen Suriye İç Savaşı’nın bölge turizmi üzerindeki derin etkilerini önleyememiş ve bu alana yönelik savaş öncesindeki turist akışını kaybetmiştir.

Kaos ve çatışmalı ortamın yanı sıra bölgede yaşanan terör olayları, ülkeler arasında yaşanan politik krizler, savaş ortamı, çatışma eylemleri bölgesel ve uluslararası kitle turizm talebini ve tercihini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, sadece yabancı turistler için değil, aynı zamanda yerel ziyaretçilerin tercihinde de önemli bir etki yaratmaktadır. Dünyada bu olaylara ilişkin turist sayılarındaki değişimi gösteren pek çok örnek bulunmaktadır. ABD’ye yönelik 11 Eylül saldırıları en iyi örneklerdendir. “*11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan turizm ve seyahat üzerine doğrudan ve dolaylı etkiler; seyahat edenlere yönelik yeni güvenlik tedbirlerinin alınması, hava taşımacılık endüstrisinde yaşanan talep daralması, havaalanı yer destek hizmetlerinde azalışlar, otel ve gazino işletmeciliğinde atıl kapasiteye düşüşler, spor ve doğal turizme dayalı il-bölge ekonomilerinde yaşanan gelir ve istihdam daralmaları ile borsada işlem gören turizm şirketleri başta olmak üzere finansal piyasalarda yaşanan istikrarsızlıklar olarak sayılabilir*” (Goodrich, 2002’den akt. Emsen ve Değer, 2004: 70). Benzer şekilde, Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde de 11 Mayıs 2013’te gerçekleşen terör saldırısıyla birlikte, yöreye yönelik turizm yönelimlerinin önemli ölçüde sekteye uğradığı ve bu bağlamda, turizm eksenli faaliyetlerde önemli düşüşlere neden olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, 24 Kasım 2015 tarihinde Rus Hava Kuvvetleri’ne ait bir savaş uçağının, sınır ihlali nedeniyle Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürülmesi de Türkiye’ye ve özellikle de yöreye yönelik turizm aktivitelerinde ve gelen turist sayısının azalmasında etkili olmuştur. Hem yerel yönetim birimlerine, hem de Kültür ve Turizm Bakanlığı’na ait veriler de bu olumsuzlukları teyit etmektedir. Dahası bu tür gelişmeler aynı zamanda uluslararası arenada, Türkiye imajı ve algısını olumsuz yönde etkileyerek, bu bağlamda güvenli olmayan bir “*destinasyon algısı*”na zemin oluşturmuştur.

Analiz

Suriye’de yaşanan çatışma ve kaosların, sanki Samandağ ve Hatay yörelerinde gerçekleşiyormuş türünden üretilen algılar, yöre turizminde önemli kayıplara neden olmaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların ifadeleri de benzer şekilde mevcut durumun olumsuzluklarını özetler niteliktedir. Suriye iç savaşı sadece turizm alanındaki işletme sahiplerini değil, turizmle ilişkili olan her türden sektörü etkilemiş ve insan hareketliliğine bağlı olarak, ekonomik dinamikliği de önemli ölçüde sekteye uğratmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre, Türkiye’ye gelen toplam yabancı ziyaretçi/turist sayısı ile aynı dönem içinde, Türkiye’ye gelen Suriyeli ziyaretçilerin sayıları kıyaslandığında, önemli ayrıntılar ortaya çıkmaktadır. Buna göre, Ortadoğu’da yaşanan siyasal ve toplumsal krizlerin ve Türkiye’nin bölgeye ilişkin sosyopolitik yaklaşımlarının, ne kadar önemli olduğunu özetler niteliktedir (Tablo 1). Suriye’deki savaş ortamından kaçarak Türkiye’ye gelen sığınmacılar da hesaba katıldığında, siyasal argüman ve pratiklerin, yerel veya bölgesel ölçekte, ne tür değişimlere ve zaman zaman ne tür olumsuzluklara alan açtığı kolaylıkla fark edilebilmektedir. Bu bağlamda, Tablo 1 için üç ayrı tanımlama yerinde olacaktır. *Birincisi*, Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısının, özellikle 2015 yılından itibaren belirli bir azalış trendine girmesi, Türkiye’nin, uluslararası ilişkilerde, özellikle Rusya ve Batı Avrupa’dan (başta Almanya ve Hollanda olmak üzere) Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısındaki azalışın, bu dönemde, Türkiye ile özellikle Rusya, Almanya ve Hollanda arasındaki politik gerginliklerden kaynaklı olduğu net bir şekilde görülebilmektedir.

Tablo 1: Yıllara göre Türkiye'ye gelen toplam yabancı ziyaretçi sayısı ile yıllara göre Türkiye'ye gelen Suriyeli ziyaretçilerin sayısı (2009-2016).

Yıllar	Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin sayısı	Türkiye'ye gelen Suriyeli ziyaretçilerin sayısı	Hatay iline gelen Suriyeli ziyaretçi sayısı
2009	27.077.144	509.679	251.014
2010	28.632.204	899.494	469.333
2011	31.456.076	974.054	425.818
2012	31.782.832	730.039	321.977
2013	34.910.098	1.252.826	-----
2014	36.837.900	1.176.490	-----
2015	36.244.632	847.275	-----
2016	25.352.213	291.754	-----

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri (2016).

İkincisi, Türkiye'ye gelen Suriyeli ziyaretçi sayısını iki ayrı başlıkta değerlendirmek gerekir. Öncelikle 2011 yılına kadar iki ülke arasında süren olumlu siyasal ilişkilere bağlı olarak, karşılıklı olarak, ama özellikle Suriye'den Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı yılda neredeyse bir milyona ulaşırken, iç savaşın başlamasıyla durum tersine döndü. 2012'den sonra ve özellikle 2014 ve 2015 yıllarında ise, bu ülkedeki iç savaşın en yoğun olduğu bu dönemlerde, zorla ve zorunlu göçlerle Türkiye'ye göç eden sığınmacıların sayısı üç milyonu aştı. Ayrıca Türkiye'nin desteklediği ve Kilis-Şanlıurfa arasındaki ülke hududunun Suriye tarafındaki alanı kontrol etmesiyle birlikte, bu bölge ile Türkiye arasındaki *geçişler -az da olsa-* devam etmektedir. Bu açıklamalardan hareketle, Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacıların, ziyaretçi veya turist olarak düşünülmemesi gerekir. Bu önemli bir ayrıntıdır. Türkiye'deki 3 milyon sığınmacının varlığı da bu düşünceyi desteklemektedir. *Üçüncüsü* ise, aslında birinci ve ikinci seçeneklerin bir sonucudur. Hatay yöresi, Anadolu'nun sahip olduğu kültürel zenginliğin bir deseni olarak, Suriye'den göç eden bir diğer farklı kültürel kimliğe sahip sığınmacıların öncelikli olarak tercih etmedikleri bir yöre olmuştur. Bu durum, aslında inanç temelli bir kültürel kimliğin politize olmuş bir varyantıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre 2009-2016 yıllarında Türkiye'ye gelen toplam ziyaretçi sayısında önemli artışlar ve 2015'ten sonra da önemli düşüşler yaşanmıştır. Hiç kuşku yok ki bu düşüşün en önemli sebeplerinden biri 24 Kasım 2015'te Rus Hava Kuvvetleri'ne ait uçağın Suriye ile Türkiye hava sahası arasında keşif yaparken, Türk Hava Kuvvetleri tarafından sınır ihlali gerekçesi ile düşürülmesi gösterilebilir. *"TÜİK verilerine göre de turizm geliri 2016'da bir önceki yıla göre % 30 düşerek 22,1 milyar \$'da kaldı. 2015 yılında bu rakam 31,5 milyar \$ seviyesindeydi. Böylece bir yılda turizm geliri 9,4 milyar \$ düşüş yaşadı"*(TÜİK, 2016). Tüm bu gelişmeler, Suriye'deki iç savaşının ürettiği politik ve ekonomik sonuçlarla ilgilidir.

Hatay iline gelen Suriyeli ziyaretçilerin sayıları 2009 ile 2012 yılları arasında kayıt altına alınmıştır. Fakat 2012'den sonraki yıllarda açık sınır kapısı uygulamalarından dolayı gelen ziyaretçi/turist sayısı belirlenememiştir. Dolayısıyla, Tablo 2'de belirtilen veriler; Hatay ili ve Samandağ ilçesine gelen turistlerin "tesislere giriş sayıları" üzerinden değerlendirilmiştir. Tesislerin doluluk oranlarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 2009- 2016 yılları arasında Samandağ'daki oranların değişimi dikkat çekicidir ancak söz konusu olan bu sayısal veya oransal artışlar daha çok savaştan kaçan ve geçici konaklama amaçlı tesisleri kullandıklarıyla ilgilidir (Tablo 2).

Tablo 2: Tesislere Giriş Sayısı ve Tesislerin Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (Samandağ-Hatay Yabancı-Yerli Turist Toplamı).

Yıllar	Tese Giriş Sayısı		Doluluk Oranları (%)	
	Samandağ	Hatay	Samandağ	Hatay
2009	2.489	73.722	2.65	18.05
2010	2.653	143.080	8.22	21.52
2011	633	145.139	6.10	24.92
2012	1.062	138.311	2.81	22.69
2013	5.246	179.093	19.58	24.72
2014	393	154.636	1.04	24.16
2015	4.357	145.576	19.58	20.43
2016	1.956	142.628	8.61	19.17

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama İstatistikleri.

2011 ve 2014 yıllarında ise, ciddi düşüşler görülmektedir. Şüphesiz savaş alanındaki çatışma ve kaos seyrinin yanı sıra, Hatay ve Samandağ ilçesine gelen ve belirli bir süre sonra Türkiye'nin çeşitli yörelerine ve hatta legal- illegal yollarla Avrupa'ya giden göçzedeler Hatay ve Samandağ yörelerini bir ara konaklama istasyonu olarak kullandıkları ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla söz konusu tesislere giriş sayılarındaki değişimler, turizm eksenli faaliyetlerden ziyade, kısa süreli zorunlu konaklamadan kaynaklı bir durumu yansıtmaktadır. Özellikle 2013 ve 2015 yıllarındaki toplu göç ve sığınma eylemleri de bu düşüncüyü destekler niteliktedir (Tablo 2). Suriye iç savaşının neden olduğu çeşitli olumsuzluklar, özellikle sınır illeri ve Türkiye'nin önemli turistik alanlarında da ciddi problemlerin doğmasına neden olmuşlardır. Ani ve yoğun göçlere maruz kalan yerleşim birimlerinde (Samandağ ve Hatay yörelerinde olduğu gibi Bodrum, Marmaris veya İzmir ve İstanbul gibi büyük metropollerde de) meydana gelen asayiş ve güvenlik problemlerinden, çeşitli sosyal ve ekonomik yansımalara kadar, birçok sorun ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, bu olumsuzluklar Samandağ ve Hatay yörelerini aşarak, Türkiye geneli için, sadece turizm endeksli değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik konulara dair çeşitli olumsuzluklara da kaynaklık ettiği görülmektedir. Benzer şekilde, araştırmanın örneğini teşkil eden, Samandağ'da olduğu gibi, yöre halkı ile gerçekleştirilen görüşmelerde sadece turizm endüstrisinden geçinenler değil, turizm sektörünün ilişkili olduğu her sektörün ciddi krizlerle mücadele ettiği belirlenmiştir.

Suriye iç savaşının Samandağ Turizmine Etkileri

Katılımcıların "Suriye iç savaşının Samandağ yöresinin turizm faaliyetlerine ilişkin etkileriyle ilgili görüşleri", konunun daha detaylı ve anlaşılır olması açısından, yararlı olacaktır. Bu bağlamda, savaş öncesi ve sonrası dönemler arasındaki sosyoekonomik durum arasındaki farklılıkların neler olduğu ve ne tür etkilere neden olduğu türü sorulara, katılımcıların verdiği cevaplar, konunun anlaşılabilirliği açısından önemli ayrıntılar içermektedir. Örneğin, K5 adlı katılımcının ifade ettiği gibi;

"Savaş öncesindeki koşullar ile şimdiki koşullar arasında çok büyük farklar var. İşlerimiz % 90 oranında düştü. Eskisi gibi kazancımız yok. Savaşın psikolojik ve ekonomik anlamdaki tahribi sürüyor. Benim tesisim 50 yıllık bir işletmedir. Daha önce büyük krizler oldu; ama böylesi olumsuzluklar hiç yaşanmadı. Aslında Suriye iç savaşının etkileri değişik boyutlara ulaştı. Genel anlamda yetkililerin turizme dönük izlemiş olduğu politikardan tutun yerel yönetimlerin altyapı ve hizmetlerine kadar büyük sıkıntılar var. Zaten Suriye krizi ile büyük problemler var, üstüne de Samandağ turizmini en azından öne çıkaracak tanıtımlar, planlar olmazsa işin içinden çıkılmaz. Suriye'den güneyden gelenler, uzun tatil arayışında olanlar Samandağ'ı ziyaret eder, buradaki her işletmeye kazanç sağlardı. Savaşın sınır komşumuzda olmasından dolayı gelişler sekteye uğradı. Bir başka durum, haftada 1-2 defa gelen müşteri artık 3-4 haftada bir ancak gelebiliyor. Grup halindeki turlar yok. Yerli ve yabancı turist oranlarında büyük düşüşler oldu. İnsanlar dışarıya çıkıp bir mekânda yemek yemeye korkuyorlar. Eskiden her gece 100-

150 porsiyon yemek çıkarırken şimdi ise, 15-20 porsiyona şükrediyoruz”(K5, Erkek 48 yaşında, Lise mezunu, Restoran işletmecisi).

Diğer katılımcıların görüşleri de farklı açılardan, ama benzer sosyoekonomik olumsuzluklara işaret etmektedirler. Sırasıyla K3 ve K21 adlı katılımcıların ifadesiyle;

“Savaş öncesindeki koşullar daha elverişliydi. Samandağ gerek sosyokültürel yapısı gerekse doğal koşulları açısından cazibeli olduğundan, çeşitli toplumlardan ziyaretçi akınına uğrardı. Özellikle Arap ülkelerinden ve Alman vatandaşlarından gelen çok olurdu. Arap ülkelerinden gelenler Kurban Bayramı ve Şeker Bayramını burada geçirirlerdi; ama artık böyle bir durum mevcut değil. Suriye iç savaşında izlenen yanlış politikalar ve sınır noktasındaki çatışmalar, ziyaretçilerin azalmasına neden olmuştur” (K3, Kadın 45 yaşında, Üniversite mezunu, Pansiyon işletmecisi).

“Savaş öncesinde, özellikle Samandağ ve Antakya ekonomisi için Suriye’den gelen ziyaretçilerin çok büyük bir katkısı vardı. Karşılıklı alışverişler sıcak para akışını sağlıyordu. Samandağ’ında otel ve restoranlar Araplarla dolup taşardı, bu durumdan çok memnunduk. Ancak savaş sonrasında bu durum tam tersine döndü. Günlük giriş-çıkışlar durma noktasına geldi. İşlerimiz % 70 oranında azaldı. Sosyal tesislerde konaklayan olmuyor” (K21, Erkek 47 yaşında, Lise mezunu, Restoran işletmecisi).

Hem yerel hem de yabancı ziyaretçilerde endişe ve korku hakim olduğu için destinasyon alanlarının ziyaret edilmediği ve dolayısıyla önemli ekonomik kayıpların yaşanmasına neden olan çeşitli olumsuzlukların cereyan ettiği ifade edilmiştir. K1’in ifadesiyle:

“Sanki savaş Suriye’de değil de Samandağ’ında varmış gibi bir algı var. İnsanlarda korku ve endişe hâkim, bu da elbette ki ziyaretçilerin gelişlerini olumsuz etkiliyor. Hatta ilginç bir durum var eski müşterilerimiz bizi arayıp Samandağ’ında savaşın devam edip etmediğini soruyor. Bu çok acı bir durum hem yerel ekonomimiz için hem de ülke ekonomisi için çok kötü bir tablodur” (K1, Erkek 32 yaşında, Üniversite mezunu, Otel müdürü).

Benzer şekilde, K8 ve K20 adlı katılımcıların da görüşleri Samandağ yöresine ilişkin ekonomik durgunluğun ve dolayısıyla turizme ilişkin olumsuzlukları özetler niteliktedir:

“Savaş öncesinde kapılar açıkken gelen giden çoktu. Samandağ aklınıza gelecek her Arap ülkesinden ziyaretçi akınına uğrardı. Bu ziyaretleri gerçekleştirenler değişik toplumlardandı. Samandağ’ın yanı sıra, Hatay’ın kültür beşiği oluşu büyük avantaj oluşturuyordu. Burada farklı kimlik ve inanca sahip yerleri ziyaret etmek için gelenler aynı zamanda Samandağ ve sahilini görmeden dönmüyordu. Ancak turizm akışı durdu çünkü Hatay ve Samandağ’da güvenlik endişesi var, insanlar buraları savaş ortamı olarak düşünüyor” (K8, Erkek 42 yaşında, İlkokul mezunu, Kafe işletmecisi).

“Turistlerde endişe ve korku hâkim, çünkü Suriye’ye bir saat uzaklıktayız. Savaş Samandağ’ındaymış gibi algılanıyor. Size şöyle bir örnek vereyim; İzmir’de yaşayan baldızım, çalışma arkadaşlarına memlekete gideceğini söylemiş. Savaş ortamına gidilir mi diye bir tepkiyle karşılaşmış. Artık durumu siz tahmin edin” (K20, Kadın 48 yaşında, Lise Mezunu, Pansiyon işletmecisi).

Bölgede hâkim olan çatışma ve kaos ortamı nedeniyle işletmelerin eski kazancı bulamaması ve turizm sektöründeki talebin yitirilmiş olması beraberinde işçi tasarrufunu getirmiş, çoğu çalışan işsiz kalmış ve bu durum da yaşam koşullarını zorlaştırmıştır. K2 adlı katılımcının ifadesiyle;

“Ben daha çok savaşın istihdam noktasındaki sorununa dikkat çekmek istiyorum. Otelde, restoranlarda, kafelerde vb. işletmelerde yoğunluk olmadığı için çalışanların işlerine son veriliyor. Haklı bir durum bu işletme sahipleri için; ancak yerel halk açısından bakıldığında olumsuz etkileri oldukça yüksektir. İşsizlik artıyor, uzun zamandır bu sektör üzerinden geçimini sağlayan aileler zor şartlarda yaşamlarını sürdürüyor” (K2, Erkek 35 yaşında, Lise mezunu, Otel çalışanı).

Diğer katılımcılar da süreci şu şekilde özetlemektedirler:

“10 çalışanım vardı. Her işçiye yeme-içme masrafı dışında en az 1000-1500 lira maaş veriyordum. Ancak zorlaşan koşullar nedeniyle maaşlı işçi yerine aile üyelerimle işletmeyi ayakta tutmaya çalışıyorum” (K13, Erkek 38 yaşında, ilkokul terk, Balık Restoranı işletmecisi).

“Turizm sektöründe sadece Samandağ’ında değil Hatay’ın tüm önemli alanlarında Suriyeliler çalıştırılıyor. Yerel halk bu tür işletmelerde çalışırken şimdi daha az parayla Suriyeliler tercih ediliyor. Eskiden öyle değildi, turizm sektöründe benim toprağım da ben çalışacakken, tam tersine işsiz kalan ben oluyorum. Ben ve ailem bu sektörden yıllardır geçiniyoruz. Şimdi biz bütün işletmelerimizde zarara uğrayıp işletmelerimizi kapatalım, onlar da vergi ödemededen işletme açsın işletsin. Sizce bu kabul edilebilir mi” (K 7, Erkek 51 yaşında, İlkokul mezunu, Otel çalışanı).

Yerli ve yabancı turistlerin, başta Samandağ olmak üzere, Hatay yöresine yönelik, tarihi ve kültürel aktivitelere katılan ziyaretçilerin azalmasında, yöreyle ilgili özellikle medyada çıkan çeşitli haberlerin etkili olduğu katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir. Bu tür haberlerle, algı operasyonlarıyla üretilen spekülasyonlar, politik olabileceği gibi, hiç şüphesiz kaos ve ekonomik krizlere de düşürebileceği unutulmamalıdır. Bu bağlamda, çeşitli yapısal operasyonlara kaynaklık eden bu tür üretimlerin de özenle dikkate alınması gerekir. Bu bağlamda, K6 ve K12 adlı katılımcıların da görüşleri bu düşünceleri desteklemektedir:

“İnsanlar eğlenmek, iyi vakit geçirmek, kültürel ve tarihi mekânları güvenli bir şekilde ziyaret etmek isterler. Ancak ne yazık ki kentte sığınmacılar Hatay’ın o eski havasını bozduğu için güvensizlik ortamı hâkimdir. Hatay ve Samandağ birlikte anıldığı için de, insanlar gidecekleri yeri medyadan, internet sitelerinden araştırarak belirliyorlar. Medyadaki paylaşımlar insanları endişelendiriyor. Meydan Tatil Köyü’ne top mermisi düştüğü yazıldı çizildi, oysa öyle bir şeyi görmedik. Bu durumda insanlar korku ve endişelerinde haklı olarak kente gelmiyorlar. Bu tür olumsuzluklar, ekonomik ve sosyolojik sıkıntılar doğuruyor” (K6, Kadın 36 yaşında, Üniversite mezunu, Otel işletmecisi).

Samandağ, “savaş ortamında” olmadığı halde, özellikle yazılı ve görsel basında, varmış gibi gösteriliyor. Korkan, endişelenen insan tabii ki çıkıp gezip dolaşmaz, turizm aktivitelerine katılmaz. Savaştan önce gruplar olurdu, yabancılar gelip tüm tarihi yerleri dolaşırdı. İnsanları Samandağ’ına geri çekmeliyiz. Çünkü sadece Suriye’den değil; Ürdün, Irak, Suudi Arabistan, Lübnan gibi ülkelerden de gelen çok olurdu. Bir an önce bu savaşın bitmesini ve bütün bu coğrafya rahatlasın istiyorum” (K12, Kadın 39 yaşında, Ortaokul mezunu) diye ifade etmektedir.

Turistlerin azalması ve ekonomik kaybın artmasıyla birlikte bu sektördeki işletmelerin vergilerini ödeyemediği, borç batağına düşerek işletmelerini kapattıkları belirlenmiştir. Katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Turizm sektöründe çalışan biri olarak şunu söyleyebilirim ki, bu şartlar devam ederse, işletmemiz kapanır. Çünkü turizm hareket ister, yoğunluk ister ve bunlar olmadıkça diğer işletmeler gibi biz de kapatırız. Gelen-giden çok olunca, turizm aktivitelerine katılım olunca çark döner. Birakın kazanç sağlamayı işletmenin elektrik ve suyunu ödeyecek kazanç bile sağlanamıyor. Ne yazık ki savaşın etkileri bizi büyük oranda etkilemiştir. Eskiden Alman-Arap dönemleri olurdu, onlardan eser yok. Grup akışı yerini sessizliğe bıraktı” (K22, Erkek 43 yaşında, Üniversite mezunu, Otel müdürü).

Benzer şekilde bir diğer katılımcı ise, yörenin yaşadığı mağduriyeti ekonomik örüntüler üzerinden sıralamaktadır. Yöreye gelen yabancı ziyaretçilerin bıraktıkları döviz ve istihdamın artmasıyla birlikte, hem çalışan nüfusun artması hem de vergilendirilen üretimin, katma değer olarak devlete aktarılması, bir dizi olumlu üretimlere alan açmaktadır. Oysa, Suriye iç savaşının, hem istihdamda hem de katma değer üretiminde önemli gediklerin yaşanmasına neden olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. K23 adlı katılımcının ifadesiyle:

“Hem yabancı hem de yerel ziyaretçilerde büyük düşüş var. Bunun sonucu olarak kazanç da düşüyor. Size alışmış olan müşteriler bile bu korku atmosferinden dolayı tekrar gelmeyi düşünmüyor. Örneğin bu saatte (18.00) şu masaların haline bakın, et ve balık restoranının sadece 4-5 masası mı dolu olur? Üstelik hafta sonu olmasına rağmen bu olumsuz manzara yaşanmaktadır. Üstüne vergi borcunuzu düşünün, köklü işletmeler bile bir sonraki ayın hesabını yapıyor. Önümüzdeki ay da çalışıp geçen ayın borcunu ödeyebileceğim. Bir başka unsur da işletme olarak genelde çalışan sayısında daralmaya gidiyoruz. En azından devlet desteği sağlansa, teşvik primleri olsa biraz olsun bu kötü şartları iyileştiririz” (K23, Erkek 54 yaşında, İlkokul mezunu, Et ve Balık Restoranı işletmecisi) sözleriyle durumu özetlemektedir.

Samandağ’ında bulunan tarihî kalıntılar yerel ve yabancı turistlerin uğrak alanlarından birisiydi. Ancak bu ilginin giderek düşmesi hem buradan sağlanan kazancın azalmasına hem de ziyaretler sırasında yöresel ürünlerini pazarlayan esnafın da ekonomik açıdan zayıf düşmesine neden olduğu belirlenmiştir. Katılımcı;

“Çevlik tarihsel kalıntılarıyla (Titus Tüneli, Beşikli Mağaralar vb.) bilinen bir yerdir. Ortadoğu’dan, Avrupa’dan Türkiye’nin her ilinden ziyaretçi gelirdi. Örneğin Almanya’daki vatandaşlar tarihi yerleri görmeye gelirlerdi. Malatya, Diyarbakır, Şanlıurfa gibi illerden Samandağ’ına deniz turizmi için tatile gelen oluyordu. Bizim gibi çiftçiler de tarlada ürettiği organik ürünleri satarak evini geçindirirdi; şimdi ise bu imkân yok artık. Yerel ürünlerimizi pazarlama şansımız azaldı. Akşam vakti sahile götürdüğüm yer fistiği, domates, salatalık, zeytinyağı, reçel türleri, narenciye gibi ürünleri sahile gelen yerli ve yabancı turistlere pazarlıyordum. Savaş ile birlikte buraya gelen insanlar azaldı ve durum giderek daha da kötüleşiyor” (K9, Kadın 50 yaşında, Lise mezunu, Yerli ürünler satan, çiftçi).

Samandağ ilçesinde yabancı yatırımcıların sermayelerini başka yerlere aktardığına yönelik tespit ve veriler de katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Örneğin K10’un ifadesiyle:

“Savaş öncesinde Samandağ ilçesinde yabancı yatırımcılar turizme yönelik çeşitli planlar yapmıştı, tam uygulanmaya sokulacakken, baş gösteren savaşla birlikte maalesef vazgeçtiler. Yatırımcılar savaşın olası etkilerinden dolayı yatırımlarını kestiler. Hatay’daki çoğu müteşebbis/iş adamı Afrika’ya gidip yatırımlarını oraya yaptı ve bu yatırım 1 milyar \$ civarında olmuştur. Fildişi, Gana, Mozambik gibi ülkelerde çeşitli işletmeler açtılar” (K10, Erkek 50 yaşında, Lise mezunu, Kafe işletmecisi).

Suriye iç savaşından kaçan sığınmacıların ve özellikle sosyal medya ve iletişim alanındaki hızlı ve doğrulanabilirliği zaman alan çeşitli spekülasyonlar, ne yazık ki, ziyaretçilerin yöreye ilişki algılarını olumsuz yönde etkilediği bir gerçektir. Bu kapsamda, turistlerin Samandağ’ı tercih etmesi elbette ki çok zor olacaktır. Hal böyle olunca da, otellerin doluluk oranlarının önemli ölçüde düştüğü ve eski yoğunluğun olmadığı kolaylıkla görülebilmektedir. Otel sahibinin/K24’ün ifadesiyle:

“200 kişilik otelde 50 kişi var. Bu da ancak otelin masrafını ve işçi maaşlarını karşılıyor. Temmuz ayında Çevlik sahilinde bulunan otel boşsa dile getirilecek çok şey var demektir. Gün içinde gelecek 1 veya 2 kişiyle mi bu sektörden kazanç sağlanacak? Savaştan önce otelde boş oda olmazdı, komşu işletmelere yönlendirirdik, Suriye’den, Lübnan’dan, Arabistan’dan, Katar’dan gelen ve iyi kazanç getiren müşterilerimizdi. Otelin arkasında 3 bahçeli dairem var, aileleri ile gelen müşterilerimi geri çevirmemek için oraları bile kiraya günlük 100 \$’dan verirdim. Saatte bir, beş liraya yaptığımız nargileye 25 lira verirlerdi. Oysa şimdi otelin restoranına hafta sonu olmasına rağmen iki masa dolu, peki biz bu durumda vergi ve masrafları düşünmeyecek miyiz? Yemek kültürümüzden, gelene- göreneklerimize kadar her şeyimiz merak edilirdi. Şimdi o günleri mumla arıyoruz. Telefonlarımızın susmadığı o günleri özledik” (K24, Erkek 53 Yaşında, Ortaokul terk, Otel sahibi) ifadeleri otellerin durumunu özetlemektedir.

Turizm sektöründeki tüm işletmelerin yanı sıra turizmle ilişkili tarım, ulaşım, mobilya sanayisi vb. alanların da olumsuz etkilendiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir:

“Eskiden turizm sayesinde mobilya dükkânım hem benim ailem hem de birkaç işçim için bir gelir kaynağıydı. Çünkü işletmeler için her türlü mobilyayı yapabiliyorduk ve satabiliyorduk. Koca aileyi geçindirecek kazancım oluyordu. Otellere, restoranlara gerekli ürünü götürüyordum. Ama şimdi artık böyle bir şansım kalmadı” (K15, Kadın 51 yaşında, ilkokul mezunu, mobilyacı).

“Otellerde, restoranlarda turist olmadığında ne çiftçi toprağından elde ettiği ürünü pazarlayabiliyor ne de sahil hattındaki dolmuşlar yolcu taşıyabiliyor. Eskiden Samandağ ilçesi Suriyeliler, Arabistanlılar, Lübnanlılar tarafından çok merak edilirdi, gününbirlik turizm acenteleri rehberlik ederlerdi. Ancak bu durum yok artık.” (K18, Kadın 54 yaşında, Lise mezunu, Kafe işletmecisi).

Samandağ’ın çokkültürlü toplumsal yapısı, özgün yaşam fonksiyonları ve huzurlu ortamı sayesinde çok yoğun turist akımına sahipti, ancak Suriye ile olan sınır yakınlığı, zorla göç ve devamında yaşanan sığınmacı akınları, yöreye yönelik turizm faaliyetlerini önemli ölçüde aksatmış, hatta daha da önemlisi, ağır kayıplara neden olmuştur. K16’nın ifadesiyle:

“Samandağ’ın kültürel yapısını merak eden turistler, buraya olan ilgilerini her fırsatta hissettirebiliyorlardı. Toplumsal etkileşim ve kaynaşma ortamı çok sıcaktı. İster istemez çeşitli yönlerden birbirimizi çok etkiliyorduk. Bu durumdan da çok memnunduk; ancak Samandağ’ına (birkaç köy/mahalle hariç) turistler artık gelmiyor, dolayısıyla kazanç da elde edemiyoruz” (K16, Kadın 67 yaş, İlkokul mezunu, Yerel ürün satan işletmeci).

Turizmin örüntüsel bağlamı, farklı alanlarda ve çeşitli kazanımların gelişmesine alan açabilmektedir. Yurt dışından, özel kutlamalar için gelen ziyaretçiler, sadece yöreyi gezmek, görmek ve dinlenmek değil, aynı zamanda gerçekleştirdikleri alış veriş ve kurdukları kültürel ve sosyal ilişkilerle de, yöre turizmine katkılar sağlamaktadır. K19 adlı katılımcının da benzer şekilde ifade ettiği gibi:

“Samandağ ilçemiz belki de Türkiye’nin küçük bir modeli gibidir. Her mezhepten her kültürden insanın bir arada yaşadığı ve bütünleştiği bir yerdir. Vakıflı Ermeni Köyü her yıl Meryem Ana Yortusu kutlamaları nedeniyle Amerika, Almanya, Fransa, Lübnan ve Suriye’den ziyaretçi akınına uğrardı. Çünkü Ermeni vatandaşlarımızın akrabaları bu ülkelerde yaşamaktadırlar. Ancak Suriye’de özellikle Lazkiye’nin Kesep kasabasında yaşanan olumsuzluklar kutlamalara olan katılımı düşürdü ve haliyle aynı şekilde, bize ve çevreye de olumsuzlukları oldu” (K19, Kadın 40 yaşında, Üniversite mezunu, Samandağ Turizm Derneği Üyesi).

Hatay’da kamp alanı dışındaki yerlerde kendi imkânlarıyla yaşayan sığınmacıların turistlerin tercihini etkilediği, çarşıda, pazarda veya sokakta, insanların kendilerini rahat hissetmedikleri ve hatta güvenilir olmayabilir türünden endişe ve tedirginlik halinin yüzeylendiği durumlar olduğu, katılımcılar tarafından da belirtilmiştir. K17 ve K25’in görüşleri bu durumu destekler niteliktedir:

“Turizm sektöründeki olumsuzluklar ekonomik sıkıntıların doğmasına neden olduğu gibi, benzer şekilde, sığınmacıların yarattığı etkiler de insanların burayı/Samandağ’ı tercih etmelerine de engel teşkil etmektedir. Samandağ ilçesinde sığınmacı yok; ancak sığınmacıların bulunduğu Reyhanlı, Antakya, Kırıkhan, Yayladağı gibi ilçelerde yaşanan birtakım olumsuzluklar üzerinden çeşitli değerlendirmeler yapan turistlerin bölgeye, Hatay’a ve dolayısıyla Samandağ yöresine ilişkin algı ve tutumlarının yanı sıra, gelebilecek turistler için de olumsuzluk yaratmaktadır” (K17, Kadın 30 yaşında, Üniversite mezunu, Otel çalışanı).

“Sınır noktalarındaki güvenlik sorunu, sığınmacıların tutumları, hal ve hareketleri turizm sektörü açısından Samandağ, dolayısıyla Hatay için büyük bir dezavantajdır. Bu durum sadece yabancı turistleri değil, yerli turistleri de olumsuz şekilde etkilemiştir” (K25, Erkek 34 yaşında, Lise mezunu, Samandağ’da şehir içi hat şoförü).

Mutfağı ve damak lezzetleriyle ünlü Samandağ yöresine olan ilgi gerilemiş, yörenin birkaç yıl öncesine kadar tercih edilmediği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Örneğin, K4’ün ifadesi bu kapsamda konuyu destekler niteliktedir:

“Samandağ halkı turistlere çok alışık bir toplumdur. Çünkü her yerden gelip hem Samandağ’ının yerel ürünlerini satın alma hem de mutfak lezzetini tatma düşüncesi olurdu. Uzunca sahilimiz var. Bahçede ürettiğimiz her ürünü gidip sahilde gelen turistlere satarıdık. Çocuklarımızı okuturduk, gelenler sayesinde elimizde hep para olurdu. Oysa şimdi ürün var ama pazarlayamıyoruz, ihracat da yapılmıyor. Şimdi evin masraflarını karşılayacak kazanç yok, evde de aile üyelerine yetecek kadar pay düşmüyor, bu durum huzursuzluk yaratıyor” (K4, Kadın 54 yaşında, İlkokul Mezunu, Yerel ürünler satan, esnaf) sözleriyle durumu özetlemektedir.

Suriye iç savaşı ve devamında yaşanan ani ve yoğun göçler, Türkiye’nin birçok yöresinde, göç eksenli toplumsal ve ekonomik problemlere neden oldu. Bu göçlerin ve dolayısıyla yaşanan olumsuz hadiselerin temelinde, hiç şüphesiz politikacıların büyük hatası bulunmaktadır. Özellikle sınırların kontrol edilmesinde ve güvenlik eksenli uygulamaların yerinde ve sağlıklı bir şekilde pratiğe dökülememiş olması, Türkiye için -turizm dâhil olmak üzere- birbiriyle bağıntılı birçok problemin doğmasına neden olmuştur. K11 adlı katılımcının ifadesi de bu durumu özetlemektedir:

“Turizm sektörü Samandağ’ında belki de son yılların en büyük çöküşünü yaşıyor. Hayati öneme sahip olan komşuluk ilişkileri vardı. Bunu sadece turizm sektörü için düşünmemek gerek. Sosyo-ekonomik anlamda büyük kayıplar oldu. Suriye savaşıyla ilgili izlenen politikalarla başlayan kaos, ne yazık ki turizm sektörünü de olumsuz etkiledi. Yerli turistlerin de harcama oranı düştü. Son 5 yıla kadar işletmemdeki masaların çoğu dolu olurdu, gelenler için çalışanlarım güç-bela yer ayarlayabilirdi. Ancak sonraki süreçte durum değişti. İş oranımızda % 60-70 oranında bir düşüş yaşandı. Gelirimizde büyük bir azalış oldu. Bunun sonucunda da zorunlu olarak çalışan sayısında tasarrufa gittik ve birkaç işçimizi işten çıkarttık. Daha önceleri çalışan kişi sayımız 15 iken şimdi bu sayı 7’ye düştü. Üzüntü verici bir durum; ancak işletmenin kazanç durumuna göre de hareket etmemiz gerekiyor. Amacımız en az zararla yolumuza devam etmektir. 20 yıllık bir işletme burası ve ancak ayakta durabiliyoruz. Kapanan çoğu işletme ismi de verebilirim. Cumartesi gibi bir günde sizinle oturup bu mülakatı kesintisiz yapabilmemizden iş durumumuzu tahmin edin; çünkü eski çalışma koşulları olsaydı gerçekten buna fırsatımız olamazdı. Umarım ki bu durumu atlatmamız için ilgili merciler ve yerel yönetimler gereğini yapar. Böyle bir durumda vergiyi ödeyemiyoruz, bu noktada da ciddi sıkıntılar yaşıyoruz. Kültürü, tarihi, sahili ile medeniyetler beşiği Hatay’ın daha çok tanıtılması ve turizm sektöründe desteklenmesi gerekiyor” (K11, Erkek 42 Yaşında, İlkokul mezunu, Kafe ve Restoran işletmecisi, - Turizm derneği üyesi).

Samandağ’da otel işleten bir diğer katılımcının (K14) görüşleri de hem kapsamlı bir değerlendirme olması açısından, hem de sorunun içeriğine ilişkin farklı yaklaşımı bakımından oldukça dikkat çekici ayrıntılar içermektedir:

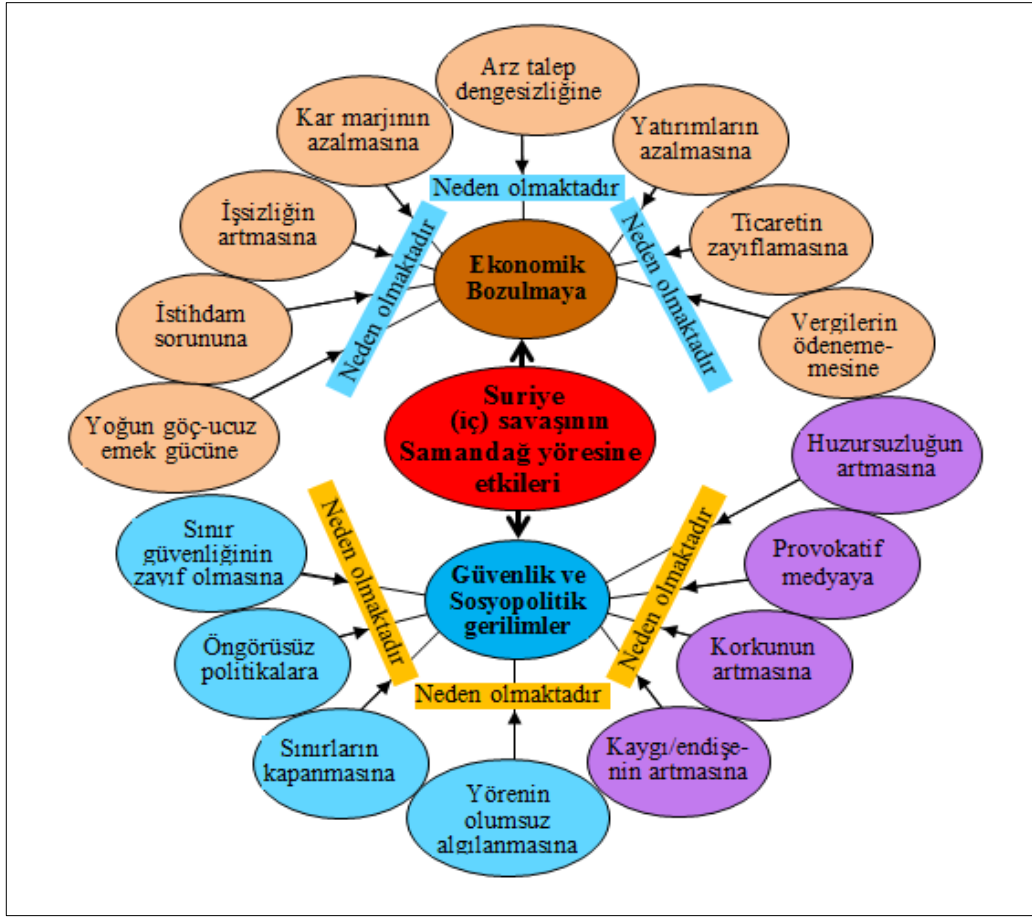
“Ortadoğu’daki savaşı içimizde yaşıyoruz. Bu savaşı ortaya çıkarana da destek verene de öfkeliyiz. Büyük güçler zengin kaynaklara sahip bölgeleri işgal ederek insanları canından, yerinden ediyor. Savaş ortamları sadece söz konusu ülkeleri değil aynı zamanda o coğrafyadaki bütün ülkeleri bu savaş ortamına sokuyor. Türkiye’nin konumunu da göz önüne aldığınızda, Samandağ’ın ve dolayısıyla Hatay’ın Suriye ile olan sınır bağı düşünülürken, bölge halkını ekonomik ve toplumsal açıdan derinden etkilemekte ve güvenlik endişesi yaratmaktadır. Savaş öncesi koşullar ile savaş sonrasındaki koşullar arasında büyük fark var. En başta ekonomik açıdan her türlü ticari ve turizm aktivitesinde olumsuzluklar yarattı. Günümüzde Suriye ile Hatay arasındaki akıştan hiçbir şey kalmadı. Bu durum esnafları, işletmecileri, çiftçileri, işçileri, dolmuş şoförlerini derinden etkilemiştir. İstihdam sorunu ortaya çıktı, bölge halkı geçimini sağlamak için başka alternatiflere yöneldi. Çünkü turlar yok, insanlara gelir sağlayacak turist yok. Eskiden otel ve pansiyonlarda çok iyi doluluk oranları olurdu; ama şimdi benim işletmemde bu oran ancak % 10-20 civarındadır. Bunu da en çok basında çıkan yanlış haberlere bağlıyorum. Çünkü savaş bölgesi ilan edilmiş durumdayız ve sanki Suriye’de patlayan her bomba Samandağ’da veya Hatay’da patlamış gibi algılanıyor. Böyle olunca insanlar gelmiyor, bir sürü medeniyete ev sahipliği yapan kent nelerle

anılıyor artık görüyoruz, bu duruma çok üzülüyoruz. EXPO 2021 için Hatay Büyükşehir Belediyesi yoğun bir uğraşla hazırlıklarını sürdürüyor. Ciddi yatırımlar yapılıyor; ama bu kötü hadiselerden ve yanlış algıdan dolayı katılımın ne oranda olacağı büyük bir soru işaretidir. Ancak hem ülkemiz hem de ilimiz için bu organizasyonu insanların bir nebze de olsa morallerini düzeltmesi için iyi bir fırsat olarak görüyorum” (K14, Kadın 37 Yaşında, Lise mezunu, Otel işletmecisi).

Sonuç

“Politik krizler; yaşanan krizin derinliğine, boyutuna, önemine ve şiddeti ile süresine bağlı olarak değişen ölçülerde turizm faaliyetini etkilemektedir. Politik krizlerin ülke ekonomisi ve buna bağlı olarak turizm faaliyetleri ve sektörüne ilişkin olumsuz etkileri arzulan bir durum değildir. O halde krizlerin proaktif bir yaklaşımla ele alınması, olası politik krizlere her zaman hazırlıklı olunması gerekir” (Kesimli, 2011: 41). Araştırmada, katılımcılarla ve dolayısıyla yöre halkıyla yapılan görüşmeler, Suriye iç savaşının Samandağ turizmını ve turizmle ilişkin diğer sektörleri olumsuz etkilediğini göstermiştir. Mevcut durum hem yöre halkı hem de yabancı turistler için kaygı, korku ve endişe alanı olarak algılanmaktadır. Bu olumsuzluklar üzerinden gelişen negatif üretimler, yörede işsizlik sorununun artmasına neden olmuş, mağduriyetlerin artmasına neden olmuştur. Halkın refah ve yaşam standartlarında olumsuz değişimler olmuş, sosyal ilişkiler ve aile içinde huzursuzlukların artmasına zemin oluşturmuştur. Samandağ’daki işletmelerin ekonomik hasılat ve gündelik ciroları bakımından, savaş öncesi ve mevcut durumun koşulları karşılaştırıldığında, pek olumlu olmayan manzaraların geliştiği ve olumsuzlukların oldukça baskın olduğu görülmektedir. Pek çok işletmenin kapanması da bu durumu destekler niteliktedir. Bu olumsuzluklara bağlı olarak, özellikle politik alandaki gelişmeler, terör eylemleri ve yaşanan kaoslar, başta yabancı yatırımcılar olmak üzere, başka alanlara ve ülkelere yönelerek, böylelikle ekonomik anlamda kayıpların yaşanmasına neden olmuştur (Şekil 2).

Sonuç olarak, ülkeler arasında yaşanan politik krizler, savaş ortamı ve çatışmalar, bölgesel ve uluslararası kitle turizm taleplerini- tercihlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu taleplerin kırılma aksı sadece yabancı turistler üzerinde değil aynı zamanda yerel ziyaretçilerin de tercihlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda, Samandağ (Hatay) ilçesinin tarihi ve kültürel zenginliklerinin yanı sıra, hem akrabalık bağları nedeniyle gününbirlik tercih eden Suriyeli ziyaretçilerin sayısında, hem de yerli ve yabancı turistlerin yöreye içkin ziyaret etme taleplerinde ciddi azalışlar yaşanmaktadır. Turizm işletme sahipleri ve turizm faaliyetleriyle ilgili çeşitli sektörlerde çalışan ve geçimini bu alanda sağlayan işletme sahipleri ve çalışanların, Suriye iç savaşının kısa sürede sonuçlanmasının hem ulusal hem de bölgesel anlamda önemli politik, sosyal ve en önemlisi de ekonomik anlamda olumlu gelişmelere alan açacağı yönünde görüşler ileri sürülmektedir. Ayrıca, *“turizmin uluslararası ölçüde bir olgu haline gelmesinde önemli katkı sunan tur operatörleri ve seyahat acenteleri, hem turist gönderen ülkeler hem de turist kabul eden ülkeler için önemli bir faktördür (Alaeddinoğlu ve Can, 2007: 63). Bu bağlamda, tur operatörleri ve seyahat acenteleriyle yakın temaslar kurarak, yöreye özgü farklı kültürel zenginliklerin tanıtılmasına olanak sağlayan imkânların aktarılması ve yöreye olan seyahatlerin- ziyaretlerin artırılması yönünde, gelişim odaklı kısa ve orta vadeli turizm planlarının hayata geçirilmesi ve bu kapsamda çeşitli tanıtım ve organizasyonların gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır. Tüm olumsuz medya ve algı üretimlerine rağmen, öncelikle ve özellikle Samandağ/Hatay yöresinin turizm aktivasyonları için sahip olduğu kültürel zenginlikler özenle açıklanmalı ve tanıtılmalıdır.*

Şekil 2: Katılımcıların görüşlerine göre oluşturulan, “Suriye iç savaşının Samandağ yöresinin turizm sektörüne etkilerini tanımlayan kavram haritası.

Şekil 2'nin kolay ve anlaşılabilir olması açısından şöyle analiz edilmelidir: Yöre turizmine ilişkin olarak, ziyaretçilerin olumsuz etkilendiği ve bu bağlamda; probleme içkin ekonomik, sosyopolitik ve güvenlik eksenli bir tematik kavram ağı oluşturulmuştur. Şekildeki kavram ağının değerlendirilmesi ana temadan/ merkezden *ikincil* grup kavramlara ve devamında ise, dış çevredeki tanımlamalar üzerinden sırayla değerlendirilecektir. Kavram ağındaki bağıntı ve hiyerarşik sıralama için aşağıdaki örnekler verilebilir:

Örnek a: Suriye iç savaşının etkileri (1); güvenlik ev sosyopolitik gerilimler (2), huzursuzluğun artmasına (3) neden olmaktadır (4).

Örnek b: Suriye iç savaşının etkileri (1); ekonomik bozulmaya (2), yoğun göç- ucuz emek gücüne (3) neden olmaktadır (4)... gibi.

Samandağ'da, turizmin gelişimi, hem yöre ve bölge, hem de ülke ekonomisine, Suriye iç savaşından önceki dönemde olduğu gibi pozitif üretim ve ekonomik kazancı sağlayabilmesi için hükümetin, sivil toplum kuruluşlarının ve turizm sektörüyle ilgili diğer tüm paydaşların sürdürülebilir planlamalar yapmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, özellikle yörede ortaya çıkan çatışma ve kaos gibi olumsuzlukların, yöreye, diğer bir ifadeyle, Samandağ/Hatay'a olan yansımalarının en az düzeyde kalması için gerçekleştirilmesi gereken bazı önemli hususlar vardır. Bunları özetlemek gerekirse:

❖ Yapılması gerekli olan tüm bilgilendirmeler yoluyla hem ulusal hem de küresel ölçekli tanıtımlarla, Türkiye'nin ve dolayısıyla Samandağ'ın savaş alanı olmadığı ve güven duyulan bir ortama sahip olduğu, yazılı, görsel ve sosyal medya gibi hızlı ve etkin iletişim aygıtlarıyla yerli ve yabancı kamuoyu bilgilendirilmelidir.

❖ Samandağ yöresinin sahip olduğu tarihi ve kültürel turizm destinasyonlarının yanı sıra, yörede toplumsal huzur ve güven ortamının da etkin olduğu ziyaretçilere hissettirilmeli ve çeşitli uygulamalarla aktarılmalıdır.

- ❖ Yabancı yatırımcıların ve devlet destekli kurumların Samandağ (Hatay) ilçesinde yatırım yapmaları teşvik edilmelidir.
- ❖ Turizm işletmelerinin kredi borçlarının ertelenmesi yönünde çeşitli iyileştirmeler gerçekleştirilmelidir.
- ❖ Sınır güvenliğinin sağlanması ve iki ülke (Türkiye-Suriye) arasında bölgesel huzurun sağlanması yönünde yapıcı ve barışçıl politikalar üretilmelidir.
- ❖ Ulusal ve uluslararası turizm fuarlarına katılarak, dinlerin ve dillerin bulunduğu ve bir arada yaşadığı örnek bir yöre olarak Samandağ ve Hatay'ın tanıtımı yapılabilir.
- ❖ Kapsamlı ve büyük ölçekli festival ve kongreler düzenlenerek, uluslararası "çokkültürlülük" merkezi olarak tanıtılabilir.
- ❖ Savaşın bölgede yol açtığı derin siyasal, sosyal ve ekonomik krizlerin atlatılması için, hükümetin teşvik ve destek paketleri gibi iyileştirici reçeteler geliştirmesi gerekir.
- ❖ Turizm sektöründe yaşanan istihdam sorununun giderilmesine yönelik, ekonomik ve politik kararlar geliştirilmeli. Örneğin, Meryem Ana Yortusu kutlamaları ile düzenlenen kutlamalarla, yörenin tanıtımı sağlanabilir ve yılın belirli dönemlerinde turistlerin yöreyi ziyaret etmeleri sağlanabilir.
- ❖ Yörenin farklı inanç (dinsel) ve kimlikli (etnik-dinsel) değerlerine içkin çeşitli kültürel ve el sanatlarına (kamıştan sepetler, şişe boyama ve motifleme vb) turistik ürün niteliği kazandırılmalıdır.
- ❖ Farklı inanç ve kültüre sahip yerel halkların, inançsal ritüel ve kültürel formlarını yansıtan alternatif turizm seçeneklerinin geliştirilmesi ve pazarlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, kartvizitler, broşürler, resimli takvim ve sergiler düzenlenerek yörenin tanıtımına katkı sağlanabilir.

Kaynakça

- Akova, İ. (1995). "Akarsu Turizmi". *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 30: 393- 408.
- Alaeddinoğlu, F. (2008). Sivas Kentinde Halkın Turiste ve Turizme Bakışı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 1-23.
- Alaeddinoğlu, F., Can, A.S. (2007). "Türk Turizm Sektöründe Tur Operatörleri ve Seyahat Acenteleri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*." 7(2), 50-66
- Başçıl, H. (2013). "Küreselleşme ve Savaşlar- İç Çatışmalar" İçinde: *Fusun SAYEK Türk Tabipler Birliği Raporları*, s: (9-49), Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Birgün (2017). Suriyeli sığınmacı sayısı 5 milyonu aştı. <https://www.birgun.net/haber-detay/suriyeli-siginmaci-sayisi-5-milyonu-asti-153359.html>(27.09.2017) adresinden alındı.
- Doğaner, S. (2010). Din ve Turizm: Türkiye'de İnanç Turizmi. İçinde: Türkiye'de Toplum Bilimlerinin Gelişimi II (Edit: E. Eğribel, U. Özcan), Nilgün Çelebiye Armağan, Sosyoloji Yıllığı no: 18, ss: 138- 350, İstanbul: Kitabevi
- Emsen, Ö. S., Değer, M. K. (2004). "Turizm Üzerine Terörizmin Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi", *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* (7), s: 67-83.
- Güçlü, Y. (2008). "Alanya-Samandağ Kıyı Kuşağında Konforlu Olma Süresi ve Deniz Turizmi Mevsiminin İklim Koşullarına Göre Belirlenmesi" *Türk Coğrafya Dergisi*. Sayı 50, s.1-20
- Gürbüz, O. (1997). "Van Gölü Çevresinin Turizm Coğrafyası". *Coğrafya Dergisi*, 5, 103-137.
- Jim, C. Y. (2000). "Environmental Changes Associated with Mass Urban Tourism and Nature Tourism Development in Hong Kong". *The Environmentalist*, 20, 233- 247,
- Kervankıran, İ., Çuhadar, M. (2014). "Yerel Halkın Suriye İç Savaşının Hatay Turizmine Olan Etkilerini Algılama ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma", İçinde: 2. *Uluslararası Davraz Kongresi, Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları*, ss:4001-4024.
- Kesimli, İ. Görkey (2011). "Turizm Perspektifinden Politik Krizlerin Ekonomiye Yansımaları", *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 1(1),25-42.
- Okuyucu, A., Somuncu, M. (2013). Türkiye'de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek. International Conference on Religious Tourism and Tolerance.Proceedings Book (pp: 627-643), 09- 12 May, Konya- Turkey

Özgen, N. (2016). Nitel Araştırmalarda Verilerin Toplanması ve Analizi. İçinde: Beşeri Coğrafyada Araştırma Yöntemleri (ss: 158-198). Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Özgen, N. (2012). “Siirt’in İnanç Turizmi Mekânları: Ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlar) Örnekleri.” *Doğu Coğrafya Dergisi*. 27, 251-272.

Özgen, N. (2011). Preservation of the Historical Town of Hasankeyf within the Scope of Sustainable Tourism. (Eds. R. Efe, M. Öztürk, I. Atalay), In: Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region II. pp. 195-213. Cambridge Scholars Publishing.

Özgen, N. (2010). “Doğu Anadolu Bölgesi’nin Doğal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler.” *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(2), 1407- 1438

Özgen, N.(2008). “Blessed mountain of religions: Tourism potential of Ağrı mountain and development of decisions related to tourism planning”, In: Międzynarodową Konferencję Naukową “Turystyka Religijna W Obszarach Górskich” 7-10 października 2008, pp: 395-408, Bukowina Tatrzańska, Poland.

Özgüç, N. (1998). *Turizm Coğrafyası- Özellikler Bölgeler*. Çantay Kitabevi, İstanbul.

Papur, T., (2009). “Konya İlinde Kültür ve İnanç Turizmi” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2(9),473- 492

Sargın, S., 2006; “Yalvaç’ta İnanç Turizmi” *Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 1- 18

Sert, D. Şenol (2015). “ Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru” içinde: *Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar*, s: 29-47, İstanbul: İletişim Yayınları.

Soykan, F. (2006). “Avrupa’da Kırsal Turizme Bakış Açısı ve Kazanılan Deneyim”. İçinde: *II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi (20- 22 Nisan 2006), Bildiriler Kitabı*, ss: 71-87,Balıkesir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html> (21.08.2017) adresinden alındı.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Belediye Belgeli Tesislerde Konaklama İstatistikleri: <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9860/turizm-belgeli-tesisler.html> (21.08.2017) adresinden alındı.

Tosun, C., Bilim, Y. (2004). “Şehirlerin Turistik Destinasyon Olarak Pazarlanması: Hatay Örneği” *Anatolia Dergisi*.15 (2), 125-138

TÜİK, (2016).Turizm İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072 (18.10.2017) adresinden alındı.